

Досвід системи вищої освіти США: приклад Університету Вісконсин-Медісон

Дмитро Хуткий¹

Анотація

Українська система освіти у своєму теперішньому вигляді потребує фундаментальної модернізації. Сучасні політичні реформи надають реалістичну можливість запровадити найкращі освітні та дослідницькі стандарти. Ця робота, виконана на основі дослідження в одному з університетів США², висвітлює наукові та освітні принципи і підходи, які варті впровадження в Україні. Вони охоплюють такі сфери: прозорість, зручність для викладачів та студентів, університетську свободу і культуру, легітимність розмаїтих форм знання, формати викладання, навчання та дослідження, а також організацію роботи кафедри. При цьому ці аспекти можуть бути втілені внутрішніми рішеннями на рівні університету чи кафедри.

Ключові слова: вища освіта, університет, Сполучені Штати, Україна.

¹ Кандидат соціологічних наук, Представник з розвитку міжнародних відносин, Київський міжнародний інститут соціології, Україна, khutkyu@gmail.com

² Це дослідження було проведено за підтримки Дослідницької програми Карнегі.

Вступ

Українські університети досі не позбавилися низки застарілих неефективних бюрократичних елементів, які заважають запровадити передові інновації. Варто згадати лише спадок інституціональної відокремленості освіти від науки, який перешкоджає прямому використанню найновіших наукових відкриттів у викладанні та обмежує залучення молодих учених до дослідницьких мереж. Безперечно, існують контекстуальні проблеми, скажімо, занепад української економіки, який унеможливує масштабні інвестиції у фундаментальні та прикладні дослідження. Проте деякі інституціональні умови можна змінити. Найкращим прикладом є прогресивний закон про вищу освіту. У душі позитивної психології корисно зосередитися не на критиці, а на пропозиціях, не на проблемах поза межами сфери нашого впливу, а на питаннях, які можна свідомо змінити.

Відповідно до рейтингу програм із соціології, виконаного U.S. News & World Report, у 2013 році Університет Вісконсин-Медісон здобув перше місце, разом із Принстонським університетом та Університетом Каліфорнії — Берклі³. Отже, він є зразком, з якого варто брати приклад. Польовий етап тривав з вересня до грудня 2013 року в межах перебування автора в університеті як запрошеного дослідника, наукового співробітника програми Карнегі. Звичайно, одержані дані розкривають якісні характеристики, висновки стосуються саме цього випадку та не можуть бути узагальнені на весь університет чи американську систему освіти. Радше, вони можуть розглядатись як зразки найкращих практик, корисних для української системи освіти.

Для здійснення всебічного огляду вивчалась низка інституціональних компонентів: прозорість, зручність для викладачів та студентів, університетська свобода, університетська культура,

³ Sociology. Ranked in 2013. (2014). Retrieved from : <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-humanities-schools/sociology-rankings>.

легітимність знання, різні формати викладання та навчання, підходи до дослідження та функціонування кафедр. Передові підходи до діяльності університету частково вже діють у полі української освіти, тому тут висвітлюються тільки найбільш відмінні і, відповідно, потенційно найбільш затребувані формати. Важливо зазначити, що чимала кількість розглянутих підходів є неформальними, і тому вони не відображені в офіційних документах. Ті, хто їх практикує, сприймають їх як само собою зрозумілі і зрідка чи взагалі не звертають на них особливої уваги. Ці підходи стають помітними тоді, коли розглядаються зовнішнім спостерігачем, який походить з іншої університетської культури, і тільки тоді вони можуть бути інтерпретовані та проаналізовані із соціологічного погляду. Оскільки це дослідження акцентується на якісних характеристиках, то застосовується індуктивний підхід, відповідно до якого перш за все інтерпретуються дані, і тільки потім відбувається пошук зв'язків із наявними теоретичними розробками.

Прозорість

У громадських закладах домінує нормативний дискурс прозорості, і, безперечно, університети є найбільш яскравим прикладом його втілення. Що вражає найперше, так це візуальний ефект буквальної прозорості стін і дверей адміністративних кабінетів — вони скляні. Тому робочі будні адміністрації може спостерігати будь-який відвідувач. Двері кабінетів відчинені майже завжди, особливо під час зустрічей та консультацій зі студентами та колегами.

Зручність для викладачів і студентів

Предбачається, що для ефективного навчання і дослідження мають бути створені відповідні умови. Зручність починається з таких елементарних речей, як розклади занять он-лайн. Звичайною практикою є матеріали для навчання, розміщені на сайті університету. Це співвідноситься з загальною тенденцією інтенсивного використання он-лайн-інструментів для навчання — вони можуть бути досить нетрадиційними, наприклад дискусії у Facebook¹. На рівні предметів вибіркові курси офіційно відбуваються, навіть коли на них записані з півдюжини студентів. Автор відвідував такі пари і визнає, що це було надзвичайно продуктивно. Навіть у групи зі звичайних семінарських занять з основних предметів розподіляють приблизно по 12 студентів. Аспіранти, магістри, бакалаври і навіть старшокласники — усі вони можуть відвідувати пари. До всіх висуваються однакові вимоги, і якщо не знати наперед, складно розрізнити, хто з якого року навчання. Не дивно, що викладачі мають ключі від корпусів, в яких розміщені їхні офіси, і можуть працювати там будь-коли — навіть пізно вночі або на вихідних.

¹ Dougherty, K.D., & Andercheck, B. (2014). Using Facebook to Engage Learners in a Large Introductory Course. *Teaching Sociology*, 42, 95-104.

Університетська свобода

Інновації потребують простору для творчості та експериментів, і дослідження та викладання не є винятками. Так, в Університеті Вісконсин-Медісон автори курсів мають виключне право незалежно визначати зміст і форми навчання, відображені у робочо-тематичному плані дисципліни. Як закріплено в університетських документах, навчальні предмети розробляються і проводяться в різноманітні способи². Це також передбачає, що жоден інший викладач чи представник адміністрації не перевіряє і не править робочо-тематичних планів, крім виняткових випадків, якщо немає нарікань з боку студентів. Викладачі можуть змінювати робочо-тематичні плани протягом семестру, а також гнучко модифікувати формати проведення пар (лекція / семінар / практичне заняття) просто в аудиторії залежно від того, що вони вважають за краще на даний момент. По суті, на розсуд професорів та асистентів залишено настільки багато елементів викладання, що вони навіть не відображені в офіційних документах³.

Університетська культура

Деякі елементи університетської культури можуть здаватися незвичними для представників більш конформістських культур, де багато практик стандартизовані та закріплені у статутах. На противагу цьому, викладачі університету мають право провадити заняття поза навчальними корпусами, наприклад у парку, та офісні консультації — у кав'ярні, і це ніяк не відображено у навчально-тематичному плані. Відповідно до університетських правил викладачі можуть вимагати від студентів відвідувати заняття за розкладом на початку кожного курсу і повинні письмово поінформувати студентів стосовно до особливих очікувань щодо відвідування (участі), зокрема те, яка частина оцінки ґрунтується на відвідуванні (участі)⁴. Під час занять студентам не дозволяється і суворо забороняється розмовляти між собою та використовувати електронні пристрої для відпочинку. Це відбиває принцип поваги до викладача, і додержання цього принципу більш імовірно в менших групах та серед магістрів і аспірантів.

Легітимність знання

Соціальна реальність ширша за царину науки, тому варто визнати, що інші засоби масової комунікації також надають соціальну інформацію. Отже, цілком логічно, що в дослідженому уні-

² SocFaculty Legislation. University of Wisconsin-Madison. Academic Matters. (pages II-100 through II-299). (2014). Retrieved from : <http://secfac.wisc.edu/governance/legislation/Pages100-299.htm#108>

³ Wisconsin Statutes. Chapter 36. University of Wisconsin System. (2014). Retrieved from : <http://docs.legis.wisconsin.gov/statutes/statutes/36.pdf>.

⁴ Faculty Legislation. University of Wisconsin-Madison. Academic Matters. (pages II-100 through II-299). (2014). Retrieved from : <http://secfac.wisc.edu/governance/legislation/Pages100-299.htm#108>

верситеті публіцистичні журналістські статті використовуються як легітимні джерела інформації для навчання і навіть запропоновані в робочо-тематичних планах. Наприклад, газетні шпальта, фільми і телевізійні шоу можуть бути використані як наочні засоби з зовнішнього світу¹. Більше того, Вікіпедія та її аналоги, такі як Партисипедія, використовуються як дозволені джерела знання. Насправді, відповідно до одного дослідження Вікіпедія є настільки самою точною, як і Британська енциклопедія — обидві мають дуже близький відсоток помилок². Студентів навіть заохочують дописувати і додавати статті до Вікіпедії.

Формати викладання та навчання

В Університеті Вісконсин-Медісон від студентів очікують, що вони читатимуть літературу до лекцій, а не після. І в цьому є резон, адже так вони більше запам'ятають і будуть краще підготовлені до сприйняття складнішої інформації. Інколи студенти мають позакласні завдання у вигляді міні-досліджень (спостережень, експериментів, інтерв'ю, опитувань), навіть до прослуховування спеціалізованих методологічних курсів. Завдяки цьому вони раніше знайомляться з польовими емпіричними дослідженнями. Про важливість збору даних наголошується щодо опанування змістовних, якісних³, а також кількісних⁴ видів даних на всіх рівнях навчання, включно зі вступними та просунутими професійно орієнтованими дисциплінами⁵. Вони можуть бути інтерактивні та екстравагантні, як, наприклад, рольові ігри, які моделюють соціальні явища⁶. Водночас деякі вчені критикують окремі прикладні завдання. Скажімо, М. Брасвел застерігає, що студенти іноді недостатньо дбають про уникнення шкідливого впливу експериментів на їх учасників⁷. Утім у будь-якому разі справа не в послідовності «від знання до практики», а в поєднанні обох, завдяки чому студенти вивчають практичні моменти і краще пов'язують абстрактне знання зі своїм життєвим досвідом. Це узгоджується з підходом

¹ Massengill, R. P. (2011). Sociological Writing as Higher-level Thinking: Assignments That Cultivate the Sociological Imagination. *Teaching Sociology*, 39, 371–381.

² Wright, E. O. (2011). *Envisioning Real Utopias*. London: Verso.

³ Healey-Etten, V. & Sharp, S. (2010). Teaching Beginning Undergraduates How to Do an In-depth Interview: A Teaching Note with 12 Handy Tips. *Teaching Sociology*, 38, 157–165.

⁴ Strangfeld, J. A. (2013). Promoting Active Learning: Student-Led Data Gathering in Undergraduate Statistics. *Teaching Sociology*, 41, 199–206.

⁵ Strangfeld, J. A. (2013). Promoting Active Learning: Student-Led Data Gathering in Undergraduate Statistics. *Teaching Sociology*, 41, p. 200–201.

⁶ Simpson, J. M. & Elias, V. L. (2011). Choices and Chances: The Sociology Role-playing Game — The Sociological Imagination in Practice. *Teaching Sociology*, 39, 42–56; *Sociology*. Ranked in 2013. (2014). Retrieved from : <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-humanities-schools/sociology-rankings>

⁷ Braswell, M. (2014). Once More unto the Breaching Experiment: Reconsidering a Popular Pedagogical Tool. *Teaching Sociology*, 42, 161–167.

Дж. Прейсла та К. Роулстона, котрі обстоюють ітераційний підхід до навчання — по суті, чергування теорії та польових досліджень, що сприяє виявленню спільних проблем та спрощує розуміння теорій і методів⁸.

Підходи до дослідження

В американському університетському середовищі панує засаднича соціальна норма поєднання викладання з дослідженням. Справді, як було помічено в Університеті штату Вісконсин, магістрів і аспірантів заохочують до проведення емпіричних досліджень, особливо на основі особисто зібраних первинних даних. Теоретичні розвідки також можливі, але, безперечно, вони є другорядними. Цей підхід чітко розкритий у висновку, відповідно до якого проведення власних дослідних проєктів з усіма складовими, починаючи з плану дослідження, продовжуючи збором і аналізом даних і завершуючи оцінкою з боку однолітків, є критично важливим для опанування предметів⁹.

Більше того, зазвичай магістри й аспіранти до половини робочого часу працюють у дослідному центрі чи викладають у ролі асистентів. У такий спосіб вони допомагають професорам, набуваючи додаткового досвіду, та можуть з користю долучитися до більшого наукового проєкту, стати частиною дослідної команди й уже в магістратурі встановити професійні зв'язки. Відгуки студентів свідчать про те, що вони цінують такі можливості.

Аспіранти одержують поради щодо своїх дисертацій від усіх членів ради з захисту, і не під час захисту, а заздалегідь. Тобто критика дисертаційного дослідження не є сюрпризом для аспіранта, і він має можливість врахувати її заздалегідь і, відповідно, покращити свою працю. Захист дисертації відбувається безпосередньо на кафедрі, а не на зовнішній спеціалізованій раді, за участі приблизно п'яти професорів. Рада має такий склад: троє експертів з кафедри, один — з цієї самої спеціальності, але з іншої кафедри, і принаймні один — з іншого університету. Змістовний бік однозначно важливіший за формальний. Наприклад, на одному з захистів двоє з п'яти членів ради брали участь віддалено — у форматі відеоконференції.

Функціонування кафедри

Професурі з пострадянського освітнього простору адміністративні підходи у США можуть видатися різко відмінними. Наприклад, в Університеті Вісконсин-Медісон викладачі не зобов'язані оформляти свої наукові чи особисті поїздки поза містом, особливо якщо не потрібно переносити

⁸ Preissle, J., & Roulston, K. (2009). Trends in Teaching Qualitative Research: A 30-year Perspective. In Garner, M., Wagner, C., & Kawulich, B. (Eds.). *Teaching Research Methods in the Social Sciences* (p. 16). Padstow: Ashgate.

⁹ Preissle, J., & Roulston, K. (2009). Trends in Teaching Qualitative Research: A 30-year Perspective. In Garner, M., Wagner, C., & Kawulich, B. (Eds.). *Teaching Research Methods in the Social Sciences* (p. 17). Padstow: Ashgate.

пари. За замовчуванням документообігом займаються представники адміністрації, а не викладачі. Професорів заохочують приділяти більше ніж 40% часу дослідженням та публікуванню статей і книжок. Викладання також має займати 40% робочого часу, тоді як участь у конференціях, комісіях, написання рекомендацій тощо — менше від 20%. Безперечно, такий розподіл робочого часу створює кращі передумови для наукових досліджень.

Виклики

Незважаючи на численні передові формати викладання, дослідження й адміністрування, існує низка дискусійних практик, які заслуговують на обговорення та критику. Оскільки тут розглядається американський університет, то в ньому основна увага приділяється власне американському суспільству. У цьому контексті критична ремарка щодо викладання вступу до соціології, зроблена майже тридцять років тому, і досі актуальна: імовірно, найважливішою особливістю курсу є вражаюча неухвага до порівняльних чи історичних аспектів¹. Більше того, складається враження, що американським професорам інколи бракує часу на дослідження. Викладацькі, адміністративні та інші професійні обов'язки залишають менше часу, ніж хотілося б, для власних наукових досліджень. А також, незважаючи на наявні інноваційні викладацькі й дослідницькі стратегії, викладачі часто «викладають, як їх самих навчали»². Мають значення і міжкультурні відмінності. Як зазначають Дж. Прейсіл та К. Ролстон, при викладанні досліджень студентам не-Західних культур стикаються із трьома викликами: практичні та етичні питання входження до місцевої спільноти; використання даних зі збереженням конфіденційності та на користь респондентів; збереження змісту під час перекладу³. Нарешті, існує одна властивість американської системи освіти, яка тісно пов'язана з високо поцінованим у США індивідуалізмом⁴. Ідеться про приватність особистих оцінок — за роботи, з курсів, за дисертацію. З одного боку, це рятує самоповагу студентів, оскільки вони захищені від порівняння з успішністю інших. З другого боку, вони втрачають ще одну підставу для усвідомлення власної успішності порівняно з іншими та мотивації бути кращими. У суспільствах з більш

виразними колективістськими цінностями, як у пострадянській Україні⁵, публічне оголошення оцінок є нормою, так само, як і публічний захист дисертації. І це відкриває можливості не тільки для критики, а й для підтримки з боку однолітків. Підтримка є навіть більш промовистою, позаяк в Україні той, хто захищає дисертацію, може бачити з десяток близьких людей, які надають емоційну підтримку. Це є перевагою солідарності у колективістському суспільстві. Проте в будь-якому разі ми маємо розглядати ці цінності з позицій культурного релятивізму — тлумачити ці явища з погляду людей відповідних культур.

Висновки

Кожна з розглянутих особливостей може здаватися незначною, однак усі вони відображають депо подібне. Вони пов'язані зі зручністю, якістю, свободою та відповідальністю в академічній сфері. Це непростий, але досяжний баланс. Болонський процес, який офіційно підтриманий українським урядом, створює інституціональні можливості для запровадження цих принципів. По суті, ці прогресивні зміни стають більш імовірними, оскільки більше студентів і професорів беруть участь у навчальних і дослідних програмах за кордоном. І, безперечно, кожен викладач та працівник адміністрації може втілити їх у межах власної сфери відповідальності.

Список використаних джерел

- Braswell, M. (2014). Once More unto the Breaching Experiment: Reconsidering a Popular Pedagogical Tool. *Teaching Sociology*, 42, 161-167.
- Dougherty, K.D., & Andercheck, B. (2014). Using Facebook to Engage Learners in a Large Introductory Course. *Teaching Sociology*, 42, 95-104.
- Faculty Legislation. (2014). University of Wisconsin-Madison. Academic Matters. (pages II-100 through II-299). Retrieved from <http://secfac.wisc.edu/governance/legislation/Pages100-299.htm#108>.
- Healey-Etten, V. & Sharp, S. (2010). Teaching Beginning Undergraduates How to Do an In-depth Interview: A Teaching Note with 12 Handy Tips. *Teaching Sociology*, 38, 157-165.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press.
- Massengill, R.P. (2011). Sociological Writing as Higher-level Thinking: Assignments That Cultivate the Sociological Imagination. *Teaching Sociology*, 39, 371-381.
- Preissle, J., & Roulston, K. (2009). Trends in Teaching Qualitative Research: A 30-year Perspective. In Garner, M., Wagner, C., & Kawulich, B. (Eds.). *Teaching Research Methods in the Social Sciences*. Padstow: Ashgate. pp. 13-21.
- Sanderson, S.K. (1985). The Provincialism of Introductory Sociology. *Teaching Sociology*, 12, 397-410.
- Simpson, J.M. & Elias, V.L. (2011). Choices and Chances: The Sociology Role-playing Game—The Sociological Imagination in Practice. *Teaching Sociology*, 39, 42-56.
- Sociology. Ranked in 2013. (2014). Retrieved from <http://grad-schools.usnews.rankingsandreviews.com/best-graduate-schools/top-humanities-schools/sociology-rankings>.
- Strangfeld, J.A. (2013). Promoting Active Learning: Student-Led Data Gathering in Undergraduate Statistics. *Teaching Sociology*, 41, 199-206.
- Strayhorn, T.L. (2009). The (In)effectiveness of Various Approaches to Teaching Research Methods. In Garner, M., Wagner, C., & Kawulich, B. (Eds.). *Teaching Research Methods in the Social Sciences*. Padstow: Ashgate. pp. 119-130.
- Wisconsin Statutes. Chapter 36. University of Wisconsin System. (2014). Retrieved from <http://docs.legis.wisconsin.gov/statutes/statutes/36.pdf>.
- Wright, E.O. (2011). *Envisioning Real Utopias*. London: Verso.

⁵ Ibid.